

Афонський пройдисвіт

Автор:

Іван Нечуй-Левицький

Афонський пройдисвіт

Іван Семенович Нечуй-Левицький

Іван Нечуй-Левицький

Афонський пройдисвіт

I

Весною, після великодня, ченці й послушники в одному київському монастирі запримітили, що до церкви усе ходить якийсь не то грек, не то арм'янин. Тільки вдарять у дзвін чи на вечерню, чи на службу – в церкву входить поперед усіх людей якийсь високий, чорнявий, з товстими густими бровами, здоровими чорними очима вже літній чоловік, стає перед чудовною іконою, молиться, б'є поклони, зітхає, знаменується до образу богородиці й позад усіх людей виходить з церкви.

Той чоловік був грек Христофор Хрисанфович Копронідос. Він довго блукав по селах на Україні, продавав кипарисові хрестики, образки й чотки, продавав темним селянам камінці, нібито з Єрусалима, свячену воду, ніби з Йордану, ладанки од усяких хвороб, навіть пальмові гілки, нібито посвячені на вербу в Єрусалимському храмі. Ті камінці він збирав на березі Росі, Расави та інших річок, а святу воду набирив у пляшечки просто з криниць і з ставків. Продавав він і свячене помічне зілля і жебрав на Афон. Набивши добре кишені грішми, видуреними в темних богобоящих селян, він пішов на хитрощі вже більше корисні: задумав дурити багатих київських ченців...

Якось після вечерні він пристав до послушників, примостився коло їх в садку на лавці, в темній алеї, на цвинтарі і почав розпитувати, хто з ченців має багато грошей.

- Чи то пак правду кажуть, що нібито в отця Палладія дуже багацько грошей? Чи то правда, що він багатючий? – спитав він у послушника.

- Що правда, то правда, – обізвався келійник отця Палладія, – я в його вже давно служу за келійника; кажуть, в його є тисячок зо три карбованців, коли й не більше.

- А з яких він: мужиків, чи з міщан, чи таки з духовних? – спитав Копронідос.

Копронідос говорив доволі чистою українською мовою, котрої навчився, тиняючись на селах, але в розмові примішував великоруські слова й шепеляв, як шепеляють греки, що родились і зросли не в Росії.

- Отець Палладій таки з духовних. Він був на селі священиком, овдовів; кажуть, що вже видав дві дочки заміж, і оце годів з п'ять живе в монастирі, – одповів келійник.

- Здається, він богобоящий та богомільний. Так молиться та б'є поклони... що мені аж кинулося в вічі... – обізвався Копронідос.

- Дуже богомільний та богобоящий. Ввечері довго молиться богу, а як лягає спати, то, мабуть, гроші лічить, чи всі дома, бо я часом чую в себе, в другій келії, як бряжчать срібні карбованці та, здається, і червінці, – сказав келійник.

- Бряжчать карбованці! – аж крикнув Копронідос, і його здорові банькаті очі аж закрутились на білках, а зіньки аж заблискали.

- Бряжчать, ще й, видно, в його їх немало, бо лічить часом отой лапіга таки довгенько. Усе сидить і ледве ходить помалу, – сказав молодий проворний келійник.

- І, певно, благочестиво живе й піснюкає, бо такий захуджений, з лица такий тихий, такий добрий.

– Тихий, тихий, але тиха вода греблі рве... Горілочку п'є добре; а сільські бабки та молодичі з того села, де він був попом, часто приносять йому гостинці: і сало, і масло, і печені кури. А одна якась удова таки часто ходить на прощу в наш монастир.

– І до отця Палладія заходить?

– Атож! Заходить і балакає приязно з ним.

– А як її звуть? – спитав Копронідос.

– Вона Хівря на ймення, – сказав келійник, – там така здорова, огрядна та червонопика! А приходить на прощу сливе щомісяця, бо вона з того ж таки села, що недалечко од Києва.

– А отець Ісакій та Єремія, певно, так само мають гроші, як і Палладій? – спитав Копронідос.

– Мають, але менше, ніж отець Палладій. А скупі, скупі обидва, що й сказати не можна! Гроші мають, а ходять у старому дранті та драних, латаних чоботях, – обізвався другий келійник.

– А з яких вони? – спитав Копронідос.

– Хто їх знає. Здається, з міщан, а може, й селян, – одповів келійник.

– Я більше од усіх ченців люблю отця Тарасія: такий проворний та жвавий, наче в війську служив. Здається, і цей має грошаки, бо на йому одежа нова, чиста... – казав далі Копронідос.

– І цей має, – обізвався один келійник, – бо часто шие одежу! О, цей любить чепуритись! Як принесе часом кравець рясу або кафтан, а він як почне примірять, то виварить воду кравцеві незгірше будлі-якої панни: по три рази часом кравець перешиває одежу та приганяє до стану.

– А не знаєте, з яких він? – спитав Копронідос.

– З бурсаків; його вигнали з бурси. Але він був у москалях: казав, що навіть служив унтер-офіцером. Та це знати й по ході, бо як ходить по церкві, то задирає голову вгору, мов москаль на муштрі, – сказав келійник.

– Про що ж він розмовляє в келії, як часом зйдуться гості? – спитав Копронідос. – Розкаже, які штуки виробляв вчителям у бурсі; часом говорить про свою давню службу в москалях. А з молодими дяконами усе балакає за червоні щоки та високі перси одної удовиці... Вона тут недалечко од монастиря й живе, – сказав келійник і зареготався на все горло.

«Отже ж, варто закидати мережі в цьому монастирі. Ловитва, мабуть, буде велія... Чотири ціновиті осятри маю на приміті... З котрого б почати... – думав Копронідос. – Мабуть, з Палладія. Палладій має показну роль в монастирі, бо з вчених... Треба б зробити початок з його...»

Копронідос сам пробував послушником в усяких монастирях у Греції та Болгарії і добре дізнався за нориви й звички монастирських осятрів.

– Чи не крикливий та не лайливий отой отець Тарасій? – сказав ніби сам до себе стиха Копронідос.

– Ого-го! Не крикливий! – обіззався послушник. – Як не встигнемо наставити самовар, то вхопить тебе за коси та як сіпне, то трохи голови не одірве з волоссям. А лається гидко, як москаль, та палкий, та битливий! Часом і приступити до його страшно. Та такий товкущий, непосидящий, що все тотвчеться то по келії, то по садку.

«Ну, з цього страшно починать: не піде в мої мережі; треба почитати з святих та побожних... хоч би з грошовитого лапіги, що не любить вештаться та ходить, мов качка... з отця Палладія: тут мені буде менше притичин», – подумав Копронідос і встав з лавки та й розпрощався з келійниками.

Другого дня, тільки що вдарили в дзвін на ранню службу божу, Копронідос прийшов до церкви. Отець Палладій сидів коло низького аналоя. Кругом його стовпились сільські бабки, прочанки. Отець Палладій записував у книгу «жертви» бабок: бабки та й молодіці наймали акафісти, молебні та панахиди. Копронідос держав у руці здоровий пучок півоній, нарцисів та тюльпанів, а під пахвою щось завернуте в червону хустину. Баби й молодіці товпились кругом отця Палладія, неначе овечки кругом ясел з сіном. Копронідос поклав на вікні свої приносини, вдарив три поклони перед чудовним образом, приложився, а потім став навколішки височенько на сходах і молився, доки баби одійшли од отця Палладія. Тоді він узяв з вікна букет та те, що було загорнуте в хустині, і якось по-лисичому, навшпиньки підступив до отця Палладія й поклонився йому до пояса.

– Прошу прийняти од мене вбогу лепту во славу божію і поставити перед чудовним образом богородиці, – сказав солодким, благочестивим голосом Копронідос і подав отцеві Палладієві здоровий пучок квіток.

Отець Палладій підвів голову й хотів покласти перо на столик, але глянув на поетичну жертву і тільки тикнув рукою з пером на чудовний образ і на букети квіток, що стояли в вазках перед образом на столику, застеленому шовковим червоним покривцем.

– А це прошу прийняти й записати на монастир мою малу лепту: ладан, смирну і елей, – промовив нишком, якось смирно Копронідос і почав розв'язувати червону хустку. – Прийміть, отче Палладію, і пом'яніть мене в ваших святих молитвах, – сказав Копронідос.

– Яке ж ваше святе ймення? – спитав отець Палладій, вже ласкавіше дивлячись на грека.

– Раб божий Христофор, – сказав тихо Копронідос.

– Ви ревні до божого храму: щодня ходите до нашої церкви. Я вас запримітив, – обізвався отець Палладій. – А з яких ви будете?

– Я купець: держу магазин з тютюном на Хрещатику. а на Подолі маю діла торговельні: скуповую та перепродую пшеницю, – сказав Копронідос.

Отець Палладій несподівано схопився з місця.

– Як же вас звати? – спитався Палладій.

– Христофор Хрисанфович Копронідос. Прошу вашого благословення і знайомості.

Отець Палладій поблагословив його великим хрестом і подав йому попанібратські руку. Копронідос, одначе, поцілував ченця в руку.

– Спасибі за жертву, спасибі!.. Бог вас не залишить! Богу прийому! Бог приєм вашу жертву! Дякую господові милосердному за те, що вас напутив, навів на добру путь.

– А це прошу записати лепту на молебень за здоров'я мое. Маю ще дещо пожертвувати на монастир... та говорити в церкві... якось гріх... Ви загаєте для мене багацько часу... – сказав Копронідос, запикуючись.

– То прошу до мене в келію після служби божої! Там ми за чайком і побалакаємо, – сказав отець Палладій.

Він подав Копронідосові руку на прощання, здоровою кремезною ногою пішов до олтаря й так швидко шугнув у двері, що намітка од клобука заколивалась, майнула і відкрила вирізані й позолочені квіти та виноградне листя на колонах іконостаса.

«Осятрина йде в мою мережу. Непогано!» – подумав Копронідос і цілу службу молився та бив поклони перед чудовним образом богородиці, благаючи поспіху собі.

Після служби божої Копронідос пождав отця Палладія, поки він вийде з олтаря, і разом з ним пішов до його в келію, де послушник вже ставив на стіл самовар, що парував під саму стелю та клекотів, мов скажений. Келія отця Палладія була просторна й чиста. Двоє вікон виходило в старий овочний садок. На війнах стояли вазони. Один куток був обчеплений і прикрашений образами в позолочених рамках. Перед образами теліпалися лампадки. Через келію був простелений дорогий килим. В келії було чистенько прибрано; було знати, що тут живе

чоловік заможний, котрий колись жив сім'єю й господарював.

Отець Палладій в мирі звався отець Павел Андрієвський. Він був з тих священиків-аристократів, які почали вже подекуди заводитись в Київщині. Він був священиком на багатій парафії. Село було велике; окрім церковної землі, до церкви були приписані ще й ерекційні поля, надаровані давніми, ще не споляченими православними дідичами. Отець Павел вів велике хазяйство, брав з селян-багатирів чималу плату за церковні треби й забагатів. Дочки його грали на дорогому фортеп'яні. В його домі була багата панська обстава: м'яка мебіль, дорогі килими, на дверях важкі портъери... Отець Павел їздив фаетоном, держав баскі коні, вбирався в дорогі рясни та шовкові яснокольорові кафтани... З селянами він поводився гордо, по-панській, говорив до них великоруською мовою для аристократичного шику, а ще більше задля того, щоб його парафіяни боялися й краще послушали в роботі. Пишний, гордий, розумний та честолюбний, він домагався ролі між сільським духовенством, і його таки обібрали за благочинного.

Отець Павел любив говорити проповіді, що рідко трапляється між сільськими батюшками. Говорив він їх, здається, більше для себе, ніж для селян, бо говорив великоруською мовою та ще й по-вченому. Чесна громада слухала ті проповіді й нудилась, аж позіхала голосно на всю церкву. Чоловіки без сорому позіхали, а баби таки просто куняли та клювали в спину одна одну носами. Чи постерігав батюшка це, чи ні, але він часто при людях нарікав на селян, що на селі завелися злодії, завелася розпуста. Він забув, що його парафія не чула од його десятки год живої моральної проповіді на зрозуміливій для селян народній мові. Але ж за ті проповіді йому почепили на шию золотий хрест. Народ гомонів на отця Павла... Отець Павел і не примітив, що його житло, через його ненависність до народу, через пиху, через панський шик та через поліцейську мову, засяло для народу не ореолом пастирським, а ореолом квартири станового пристава... запахло панським двором. Він і незчувся, як у фалдах дорогих завіс та портъер заховалась і притаїлася штунда. Штунда й справді з'явилась на селі...

Отець Павел вже видав дві дочки заміж, вже наскладав кілька тисяч карбованців, як несподівано вмерла його жінка. Засмутився отць Павел, сидючи сам в своїх покоях, став понурий, смутний, впав у тугу й навіть потроху почав запивати з горя та нудьги. А честолюбство та гординя гризли йому серце, як іржа залізо. Він пішов у монастир, щоб протоптати собі стежку до ігуменства й митри.

«Тепер студенти з духовних академій чомусь вже не йдуть у ченці. Архіереями ставляють ченців з протоіереїв удівців. Може... може, й моя виграє», – думав отець Павел і постригся в ченці.

Увійшовши в келію, отець Палладій перехрестився тричі до образів, поклав на столик проскуру з виїнятими часточками, потім зняв клобук, пригладив довгі коси, зібрав у жменю намітку клобука й, уткнувши її в клобук, поставив його на косому столику, що стояв в куточку під образами. Копронідос перехрестився й собі тричі, низько поклонився отцеві Палладієві й привітався з ним.

Отець Палладій попросив гостя сісти за стіл, застелений білою скатертиною. Увійшов келійник, налив два здоровецькі стакани чаю й поставив їх перед отцем Палладієм та перед гостем.

– Спасіння буде вам од бога за ваші жертви на наш монастир, – почав отець Палладій розмову, колотячи чай ложечкою й пригладжуючи долонею широку сивувату бороду.

– Приношу жертви, скільки можу, – обізвався Копронідос і почав і собі ніби розчісувати довгими сухими пальцями чорну, як смола, бороду.

– Ви, мабуть, здалека зайшли до нашого краю? – спитав отець Палладій.

– Здалека, отче Палладію. Я родом з острова Пароса і вже давненько торгую в Росії. Передніше колись я торгував в Одесі, а тепер завів магазин у Києві, – сказав Копронідос.

– Слава богу! Слава богу! І добре йдуть ваші діла в Києві? – спитав отець Палладій.

– Хвалить бога, добренько, непогано.

– Чи були ж на Афоні в святих монастирях? Петре, подай лиш нам до чаю проскур! – гукнув отець Палладій.

Келійник побіг в опрічну вузьку келію, одчинив дверці в пічурку, вхопив три черстві проскури, поклав на тарілку й поставив її на стіл.

– Молився і на святому Афоні; сподобив господь молитись і в Єрусалимі, коло гробу господа бога, – сказав Копронідос.

– Скажіть! Були і в Єрусалимі! – сказав з дивуванням отець Палладій.

– Я люблю монастирі, люблю монастирське життя, та не сподобив мене господь жити в монастирі, бо батько мене оженив і приставив до торговельного діла, – сказав Копронідос смиренным голосом.

Він вів розмову тоном смиренного, покірливого й тихого послушника, що розмовляє з своїм ігуменом.

– А от я овдовів та й пішов у монастир; був священиком на селі...

– В якому селі? – спитав Копронідос.

– В Мар'янівці, – одповів отець Палладій. Копронідос замовк і неначе трохи заметушився. Він знав ту Мар'янівку. Покинувши торг чотками, хрестиками та камінцями з Єрусалима, він надів кафтан та рясу, назвав себе священиком з Персії й їздив по селах за поданням, буцімто на убогі християнські храми, ограбовані й обдерті нібито персами, випрошував навіть у батюшок старі рясини та кафтани й перепродавав євреям-кравцям ту старовизну. Блукаючи по селах, він колись заїздив і в Мар'янівку до самого таки отця Палладія.

Копронідос пильно придивлявся до отця Палладія, але примітив, що чернець його не впізнав, бо дія діялась таки давненько.

– Яку ж жертву думаєте принести на наш монастир? – спитав отець Палладій.

– У вас вже дуже старі покрівці на аналоях, котрі стоять перед чудовним образом богородиці. Бог напутював мене й оце навів на думку справить нові покрівці ради прочан, бо вони на видноті, та не знаю, якого кольору набирати в крамницях парчу, – сказав Копронідос.

– В честь богородиці треба брати білу парчу з золотими або срібними квітками; а в честь преподобних – синю, – сказав отець Палладій.

– От тепер я й знатиму! А то ми не духовні люди, нічого того не знаємо, – сказав Копронідос.

Копронідос брехав: він добре знав за це й без отця Палладія.

Отець Палладій строжив за чаєм черстві проскури, що лежали на тарілці. Він устав, вийшов в спочивальню й одчинив двері в сіни. В пічурках майнули пляшки, бутлі й повні усяких наїдків тарілки, прикриті рушником. Копронідос кинув гострим оком на ту пічурку. Пробуваючи послушником у грецьких монастирях, він добре знав, що ховається в тих пічурках. Отець Палладій взяв там ще одну черству проскуру й поклав перед Копронідосом.

Перегодя прийшов отець Ісакій, сухий, тонкий та високий на зріст, з довгою сивою бородою. Короткі посічені коси настовбурчились на його голові, неначе колючки на іжакові. Він привітався до отця Палладія. Отець Палладій заповістив йому купця Копронідоса. Не встиг отець Ісакій сісти, як двері знов рипнули і в келію увійшов отець Єремія, сухий, як опеньок, низькоокий, ще й видроокий, з скалкою на одному оці. Отець Палладій порекомендував і йому Копронідоса. Копронідос обвів ченців гострими, вивідуючими та допитливими очима. На обох ченцях були дуже старі, обстрьопані вовняні рясни, що вже зблякли, полиняли, а на спині зовсім поруділи. На ногах теліпались старі, давно не чищені зашкарублі шкарбани. На шкарбанах було рясенько латок.

«Скупі й смиренні оці скнарі... Певно, в скринях у цих ченців безліч грошей. Коли б натрапить на якесь дурне м'яло!» – подумав Копронідос.

Ченці несміливо посідали й дивились у землю. Вони неначе соромились світського чоловіка і таки добре смирялись перед отцем Палладієм. Отець Палладій був з вчених і міг несподівано стати ігуменом або й архімандритом... Хитрі й смиренні на взір, ці ченці були з простих селян. Вони сиділи перед Палладієм, неначе ті чоловіки, що прийшли до батюшки годити вінчання або похорон. Але горілочку в отця Палладія хилили таки добре.

– От шановний купець, либонь, дуже любить наше монастирське життя й ладен давати жертви на наш монастир, – промовив отець Палладій до отця Ісакія.

– Спасенне діло! Добре діло! Тепер такий час... Час грішний, бо люди стали якісь скупі на жертви, – обізвався некрасномовно отець Ісакій.

– Стали скупі... Ой, які скупі! А колись було не те... Благодарні боляри й болярині давали жертви на монастирі, – промовив отець Єремія тоненьким тенорцем, дивлячись одним оком на Копронідоса, а другим косим на отця Палладія.

– Перевелись тепер благочестиві та щедрі до монастирів боляри та болярині, – обізвався отець Палладій. – Тепер боляри шугнули за границю до Парижа, а болярині все в театрі, та в опері, та на балах, а не в церквах.

– Гріх плодиться на світі, як бур'ян на городі: поли, поли, а він росте та розкорінюється, – сказав отець Ісакій, очевидячки, на практиці дуже знайомий з цією спеціальністю.

– Слава вам і спасіння на небі, що ви не такі, – сказав отець Єремія, неначе кіт пронявкав, і знов опустив очі додолу, неначе засоромився, що вчинив гріх, бо став хвалеником світського незнайомого гостя.

Двері в келію неначе рвонулись і одскочили, неначе в двері бурхнула буря... На порозі, ніби з землі виріс, з'явився отець Тарасій, високий, поставний, рум'яний, з широкими, повними, червоними устами, в новій рясі, що прилипла до стану, неначе модна сукня в якоїсь гладкої болярині.

– А отець пастернак вже тут! О! Та й отець карлючка тут! – крикнув голосно отець Тарасій і не зареготався, а ніби весело заржав, мов молодий баский кінь.

Він продражнив отця Ісакія пастернаком, а отця Єремію карлюкою-небогою, що була у бога, як співають в пісні. Ісакій і справді був схожий на пастернака, на цю довгу та трохи кострубату огородню овоч. Побачивши стороннього та ще й світського чоловіка, отець Тарасій раптом стулив широкого рота з якоюсь гримасою, котра ніби казала: «От туди к чорту! Удрав штуку, та невлад!»

Отець Палладій заповістив і йому Копронідоса.

«Спливаються осятри до купи! – подумав Копронідос. – Сам бог неначе жене їх бовтом в мою мережу; випала добра година познайомиться з багатшими ченцями».

Ченці збиралися до отця Палладія, щоб побалакати до обіду та й по чарці в компанії випити перед їжею, бо вільного часу в їх було так багацько, що вони не знали, де дітись з нудьги. Отець Тарасій, бадьористий та жвавий, як москаль, перейшов через келію, задравши голову вгору. Клобук стримів на його голові, неначе великий ківер на солдатів за часів Миколи I. Три кінці чорної намітки клобука метлялись на спині, як метляються на вітрі стрічки в дівчат. Тарасій аж вітер погнав по хаті своєю широкою рясою. Тоненькі, позліплювані, неначе котами позасмоктунані кіски отця Єремії трохи заколивались, мов пейси.

Конец ознакомительного фрагмента.

Купить: https://tellnovel.com/ru/nechuy-levic-kiy_-van/afons-kiy-proydisv-t

Текст предоставлен ООО «ИТ»

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию: [Купить](#)